

skal kaldes ikke at tage Sagen af Sigte, ikke at lægge Hænderne i Skjodet, saa seer jeg virkelig ikke, hvad det kan betyde Andet, end i alt Fald med Hænderne paa Ryggen, for ikke at sige med bagbundne Hænder, at staae og see til paa, hvad der skeer; thi det, som Udvalgets Betænkning bestrider ere de directe Foranstaltninger til Fæstes Omgang til Selveiendom, fordi dette skulde indeholde en Krænkelse af Eiendomsretten. Men nu er det jo netop en saadan directe Foranstaltning, som Rigsdagen og altsaa Landsthinget i Aaret 1856 foretog, at Regjeringen skulde foretage, og jeg kan derfor ikke Andet end gjentage, hvad jeg sagde før, at Sagen kan stemme for denne Beslutning uden at desavouere Landsthingets Udtalelse i 1856, hvortil det endnu er fuldkommen bundet, og som det ikke kan komme bort fra. Det vilde reent udtaalt være, at Landsthinget skulde staae aabenhart Skrifte og erkjende, at det dengang var paa ulovlige Veie, at det var ude paa en Expedition, der gif ud paa Eiendomsindgreb, og at det nu takker sin Gud for, at der bestemt blev gjort Anskrig, saa at Politiet kom imellem, og at det derfor som en angergiven Synder giver Lofte om, at det aldrig mere vil lade sig befindes paa ulovlige Veie. Naar det ikke er Dagsordenens Mening, saa gaaer det over min Horizont, hvad der er dens Mening. — Men jeg maa desværre bekjende, at efter min Mening bryder Dagsordenen ikke alene Staven over, hvad Landsthinget gjorde i 1856, men over noget meget Mere og meget Større. Den ærede Drdsfører brugte ved Sagens første Behandling et Udtryk, som jeg med Fornoielse har optaget, og som jeg til Ære for ham har sat i Gaasøine i Betænkningen, fordi det forekommer mig at være et udmærket betegnende Udtryk, og det er det, at han sagde: I denne Sag er der slet ikke Tale om en egentlig Expropriation, men her er Tale om en „Statsmaxime“. Ja, hvis den ærede Drdsfører havde fastholdt det, at der her var Tale om en Statsmaxime, og hvis han havde fæstet Blikket paa, hvad der i dette Diteblik som denne Statsmaximes nærværende Udtryk er skrevet og positivt Regel i Landet, tror jeg, at vi meget lettere vilde

være komne til Enighed. Den ærede Drdsfører henviste os til en Tid, der ligger langt forud for de seneste Landboreformer. Jeg havde ikke tænkt paa i mine Betragtninger at gaae saa langt tilbage, men jeg skal med Fornoielse optage det og ogsaa sige, at selv i Herremandsvældens meest gyldne Periode her i Landet, da Godserne i Grunden vare Smaaflaater og Herremændene — dengang lutter Udelige — sad paa dem som Smaaflaater, som virkelige Jorddrotter ikke blot af Navn men ogsaa af Gavn, som kaldte Dommere, Præster og Skolelærere, foretog Udskrivning, ikke efter bestemte Udskrivningslove, men ved af de Bønder, der vare paa Godset, at udtage dem, de vilde, og aflevere dem til Milititsen, og som, efter at de ikke længere kunne „værge deres Bønder“ — det er et historisk Ord — mod Beskatning til Staten, ialfald vare Statteopkrævere og opkrævede og afleverede Skatterne til Staten, som endelig paa deres Godser havde Hals- og Haandsret, Sigte- og Sagesaldsret, Politimyndighed, Skifteret osv. — selv paa den Tid, da man handlede med saa stor Eiegyldighed med Hensyn til Spørgsmaalet om Selveie, at det er Gud og Hvermand bekjendt, at en meget stor Deel Bønder, der fra Arilds Tid havde bevaret sig som Selveiere ved lovlige og ulovlige Midler bleve forvandlede til Fæstere, selv i den Tid er Forskjellen mellem Hovedgaardsjord og Bondejord fast bleven opretholdt, og selv fra den Tid er der Forbud mod at tage Bondejord ind under Hovedgaardsjord. Her have vi altsaa allerede i den Tid den Statsmaxime, at ligesaa vist som Hovedgaardsjord er Godseiernes frie Eiendom, ligesaa vist er Bondejorden bestemt for Bønderne og Noget, der ikke kan blandes sammen med det Andet. Det er altsaa denne Statsmaxime, som vi allerede her see, at Bondejord skal bruges til at opretholde Bondestanden, og det maa vel erindres, at paa den Tid, hvorom der her er Tale, havde Kjøbstæderne, ialfald med Undtagelse af Kjøbenhavn, kun en meget svag og ringe Befolkning, og paa nogle forsvindende Selveierbønder nær var der ikke Andet end Kronens og Godseiernes Bøndergods, saa at dette store Spørgsmaal er Spørgs-